

דתישכונע

פרשת בהעלתך, תש"פ, מספר 1371

השלו כבשר תאוה

יאיר ברקאי

כמדומה אני שזהו שליו של "בהעלתך", אלא שאגב שדיבר כאן (בשלח) במן, דיבר גם כן בשליו. תדע לך שכן הוא, דאי ראה משה שבא להם שליו פעם אחת והספיקם, היאך יאמר "הצאן והבקר ישחט להם ומצא להם"? הפרשן מחזק דבריו בתמיהה נוספת; הרי משה נוכח כבר בסיפוק בקשת הבשר של העם לפני שנה, ומדי ערב במרוצת השנה, מדוע א"כ ישאל עתה: "מאין לי בשר לתת לכל העם הזה?" (במ' יא:ג).

בגלל קשיים אלה ואחרים, גם אברבנאל טוען (בפירושו לשמ' ט"ז):

כי הלחם היה למ' שנה והבשר שנתן להם אז היה לאותה שעה בלבד כי לא אכלו ממנו אלא לבד אותו ערב ולזה לא נאמר בו שובע כמ"ש תשבעו לחם, אלא בין הערבים תאכלו בשר כי לאותה שעה בלבד נתן להם. ובעבור זה, בקברות התאוה שאלו בשר פעם אחרת, לפי שהשלו שנתן להם במקום הזה מיד נפסק ולא אכלו ממנו כי אם אותו הערב בלבד לקיים דבר משה.

לדבריו, בזכרם את השליו שניתן להם לפני שנה, המתאוננים מבקשים מה' שישוב וייתן להם אות, ולא יסתפק במתן המן בלבד. בהמשך פירושו הארוך, אברבנאל מסביר כי מלכתחילה לא הייתה בכוונת ה' לתת לבני ישראל את השליו, כי אם את המן בלבד, אלא שהתרצה לקיים את הבטחת משה:

הנה התבאר מזה שמה שיעדו משה ואהרן מהבשר לא יעדו עליו בשם ה' אבל משה מעצמו גזר לשכך תלונותיהם שיעשה ה' בקרב הארץ. ומפני זה הוצרך אל מאמר ה' שיהיה "מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים" (יש' מד:כו), ולזה צוה יתברך למשה שיאמר אליהם ששמע את תלונתם ושהוא יספיק כל צורכם

א. עיתוי הופעת השליו

לפי סדר האירועים בתורה, מופע השליו הראשון, שניתן כמאכל לבני ישראל, היה: "בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְצֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שמ' טז:א), כאשר ה' נענה לתלונות העם: "שְׁמַעְתִּי אֶת תְּלוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעֲרָבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבְבֹקֵר תִּשְׁבְּעוּ לֶחֶם וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם" (שמ' פס' טז). כלומר, המן ירד בבוקר, ובערב הופיע השליו, דבר יום ביומו, כל ימי נדודי העם במדבר.

כך סבר הרמב"ן (בפירושו לשמ' טז:א):

ועתה אמר להם בין הערבים תאכלו בשר תמיד ובכל בקר ישבעו לחם כל ימי המדבר. וכן דעת רבותינו שהיה השלו עמהם מן היום ההוא והלאה כמו המן, וכן נראה, כי על שני הדברים נתלוננו ובשניהם שמע את תלונתם ותאותם יביא להם, כי מה יתן להם ומה יוסיף להם בשר ליום אחד או לשנים?...

הרמב"ן סומך את דבריו בדברי חז"ל ובסברה, שהרי, כאמור לעיל, השליו ניתן להם עקב תלונתם, ומילוי תאוותם לזמן קצר בלבד לא יספקם.¹ דא עקא, שפירוש זה מעורר בעיה; אם אכן ניזונו בני ישראל כל ערב מבשר השליו, מדוע הם מתאוננים, שנה לאחר מכן: "מי יאכילנו בשר?" ובהמשך: "תָּנָה לָנוּ בָשָׂר וְנֹאכְלָה", כפי שמצטט אותם משה בפרשתנו (במ' יא:ג).

² בכור שור² פירש בשמות ט"ז:

* ד"ר יאיר ברקאי היה ראש מכללת ליפשיץ לשעבר. ** המאמר מוקדש לעילוי נשמחם של אחי משה צבי וגיסי עמיצור קרבולוב, ז"ל, בחלוף שנה לפטירתם.

1 וכן הבהיר רבינו בחיי (שמ' טז:ג): "ועמד להם השלו ארבעים שנה כשם שעמד המן, ומה שכתוב: 'ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה' הוא הדין בשלו שאכלו אותו ארבעים שנה".

2 רבי יוסף בכור שור (נקרא גם ריב"ש או ר"י מאורליאנס), מבעלי התוספות, בן המאה ה-12.

רש"י, בפירושו לשם' ט"ז, מסתמך על המכילתא דרשב"י טז, ח ואומר:

ובקר וראיתם – לא על הכבוד שנאמר (להלן פס' י) "והנה כבוד ה' נראה בענן" נאמר, אלא כך אמר להם: ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאותכם ובשר יתן, אך לא בפנים מאירות יתננה לכם, כי שלא כהוגן שאלתם אותו ומכרס מלאה. והלחם ששאלתם לצורך, בירידתו לבקר תראו את כבוד אור פניו שיורידהו לכם דרך חיבה בבקר, שיש שהות להכינו, וטל מלמעלה וטל מלמטה כמונח בקופסא.

גם רש"י מדגיש את התאווה לבשר כדבר שלילי. לכן הוא נותן בערב, עם החשיכה, ולא ברצון, אלא רק מתוך היענות לבקשת העם.

גם בפרשת "ראה", במתן ההיתר לאכילת בשר לאחר הכניסה לארץ, מופיעה התאווה בצמידות לו: "כי ירחיב ה' א-להיך את גבולך כפאשר דבר לך ואמרת אכלה בשר פי תאונה נפשך לאכל בשר בקל אנת נפשך תאכל בשר" (דב' יב:כ-כא). מדוע התורה מציינת שיהיה מותר לאכול בשר רק כאשר האדם יתאווה לכך? מנוסח הפסוק משתמע, לכאורה, שאכילת בשר היא רק היתר שבדיעבד, מהסוג "לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע" (קידושין כא ע"ב). האם קיימת בעיה לאכול בשר לכתחילה? אם כן, מדוע?

רש"י הרגיש בקושי הזה, והוא מפרש את הפסוק בהסתמך על הגמרא בחולין (פד ע"א): "למדה תורה דרך ארץ, שלא יתאווה אדם לאכול בשר, אלא מתוך רחבת ידיים ועושר".

הפסוק בשם' (טז:א) מדגיש: "בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו לחם". הלחם ניתן לאכילה לשובע, ואילו הבשר ניתן רק לאכילה. אכילת בשר היא מותרות, ומן הראוי להימנע ממנה, גם משום שהיא מעידה על יוהרה.⁴

לא זו אף זו; יש באכילת הבשר לתאווה ביטוי להתמכרות האדם לאכילה גסה וחומרית, העלולה לפגום בנפשו ובמידות המוסר שלו. הכתוב אמנם אינו אומר זאת במפורש, אך מדגיש את השקיעה החומרית באכילת הבשר:

שאלתם ובקשתם, כי בין הערביים של אותו יום עצמו, רוצה לומר קודם הלילה, יאכלו בשר כאשר שאלו, ובבקר למחרתו ישבעו לחם כמו שגזר ואמר משה אליהם.

מדבריו ניתן להשיב על השאלה של ה'בכור שור'. משה, ביודעו שה' לא התכוון לתת את השליו, חושש עתה לשוב ולהבטיח לעם לתת להם את מבוקשם.

גם פירוש "דעת מקרא" לפרשתנו (ד"ר י"צ מושקוביץ) מסכים שהשליו לא ניתן ברצף: "סביר להניח, שהייתה הפסקה בין שני האירועים, שאם לא כן לא יובן, מדוע טען העם ש'נפשו יבשה ואין לו אלא המן'?"³

ב. יחס התורה והמפרשים לאכילת השליו המעיין בשלושת המופעים של אכילת השליו אינו יכול להתעלם מזיקת התאווה הקשורה לאכילתו.

תהלים ע"ח	במדבר י"א	שמות ט"ז
(כה) לחם אבירים אכל איש צידה שלח להם לשבע. (כט) ויאכלו וישבעו מאד ותאותם יבא להם. (ל) לא ירו מתאותם עוד אכלם בפיהם.	(ד) והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאונה וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו: מי יאכלנו בשר? (ה) זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקשאים ואת האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו.	ג ויאמרו אלהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב. (יב) שמעתי את תלונת בני ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו לחם וידעתם כי אני ה' א-להיכם.

3 לדברי המלבי"ם (לבמ' י"א) הדבר נרמז בסיפור המקביל על השליו בתהלים (מזמור ע"ח). השלוים הפסיקו לבוא עם בואם לרפידים, והעם חשב שאין בכוחו של ה' לתת להם דברים רבים ביחד; גם מן, גם שליו וגם מים. כך מובנת תלונתם: "היכול אל לערף שלחן במדבר" (פס' יט), כלומר לתת את כל מחסורנו באותו זמן, "הן הכה צור ויזובו מים... הגם לחם יוכל תת?" (שם:כ) וגו'. וכן ב"כלי יקר" (לשם' ט"ז): "ולא ניתן להם השליו כי אם לפי שעה שהרי בקברות התאווה שאלוהו שנית".

4 כאן המקום לדון בהרחבה בהיתר לאכילת בשר בספר בראשית, וכן בעמדתו של הרא"ה קוק בספרו "חזון הצמחונות והשלום", ירושלים תשכ"א, ואכמ"ל.

זולל וסבא, לשון זלילה נופל על אכילת בשר ולשון סביאה על שתיית יין.. "זלל" – הקרוב אל "צלל", לשקוע במעמקים, מורה על הדיוטה התחתונה של ההשפלה... מכאן שהזולל הוא האדם שירד לדרגת הבהמה, ואושרו של זולל הבשר הוא חתיכה גדולה של צלי משובח. באכילת הבשר הוא נמשל כבהמות נדמה... בין כל החטאים האפשריים מבליטה התורה סימן אחד של השחתה שאין לה תקוה, והרי היא מראה לנו נער יהודי שגדל והיה לעלם, ובמקום שיפנה בהתלהבות לכל אידיאל רוחני ומוסרי, הרי הוא מתמסר לזלילה ולסביאה. כאן רמז גדול לאב ולאם והנחייה חשובה על רוח הבית שצעירים מתכוננים בו לעתידם הרוחני והמוסרי. למען הילדים האלה יישמרו נא מלהבליט אכילה ושתייה כמשימה חשובה של הבית ובני הבית. רק במקום שניתנת הערכה עליונה לערכי הרוח והמוסר, רק שם תיווצר האווירה שתגן על הצעירים מפני התבהמות חושניות. אותה "התבהמות חושנית" היא המבטאת יותר מכול את הרתיעה מבשר התאוה. אשר על כן, בעוד שהמן ניתן לשובע, השליו ניתן רק לאכילה, לשיכוך תאוות העם ולפי דרישתם. ובפרשתנו ניתן השליו בכמות מופרזת, כדי להפגין את הבהמיות שבתאוה לבשר.

לא יום אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים... וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם. עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאֶפְקֹם וְהָיָה לְכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי מֵאֶסְתֶּם אֶת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וּתְבַכּוּ לְפָנָיו לְאֹמֵר לָמָּה זֶה יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם (במ' יא:יט-כ).
בפירוש "העמק דבר"⁵ ישנה התייחסות לדברינו:

ובאמת הדבר פלא: האיך מצאו ישראל לב לאכול מזה הבשר אחר שאמר משה בשם ה' כי יצא מאפם והיה להם לזרא, וכי אפשר לומר שלא האמינו בזה, או שגבר התאוה כל כך עד שלא חשו לאבדן הגוף? אלא ודאי הם הבינו דבר ה' כפשוטו שאחר שיאכלו חודש ימים יצא מאפם, וכסבורים היו שלאחר שיאכלו איזה ימים יתאפקו מלאכול... האדם סבור שהוא שולט ברצונותיו, אך כאשר הם גובלים בתאוה, הוא מאבד את השליטה. כפי שנאמר על בן סורר ומורה (דב' כא:כ): "וְאָמְרוּ אֶל זְקֵנֵי עִירוֹ בְּנֵינוּ זֶה סוֹרֵר וּמְרֵה אֵינָנוּ שִׁמְעַ בְּקִלְנוּ זוֹלָל וְסָבָא". רש"י: "בן סורר ומורה אינו חייב, עד שיגנוב ויאכל תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין. שנאמר (פס' כ) 'זולל וסובא', ונאמר: 'אֶל תְּהִי בְּסָבָאֵי יֵין בְּזִלְלֵי בָשָׂר לְמוֹ' (מש' כג:כ)".
אברבנאל: "להיותו זולל וסובא נמשך לתאוות גם בלא דעת בהמיי במזונות בכמותם ובאיכות".
ונסיים דברינו בפירושו של רש"ר הירש, המהווים נקודת מוצא לדברינו:

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

5 רבי נפתלי צבי יהודה ברלין (הנצי"ב מוולוז'ין).